

Motion till riksdagen 2026/27:12

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2025/26:286 Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att det arbetsrättsliga regelverket för avskedande även fortsättningsvis ska tillämpas vid skiljande av ordinarie domare från anställning, och tillkännager detta för regeringen.

Regeringens förslag

Regeringen lägger i sin proposition fram förslag i syfte att skapa ett starkare och mer långsiktigt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. Bland annat föreslås en ny lag om domstolar och domare. Den förvaltningsmyndighet som ansvarar för den centrala domstolsadministrationen ska samtidigt få en mer självständig ställning i förhållande till regeringen genom att myndigheten blir en styrelsemyndighet. Som en markering av förändringen byter myndigheten namn från Domstolsverket till Domstolsstyrelsen.

Vidare föreslås en reglering om nomineringsförfarandet till Domarnämnden samt om att regeringen ska vara bunden av nämndens förslag i ett utnämningsärende. Regeringen föreslår även att en ny nämndmyndighet, Domaransvarsnämnden, inrättas. Nämnden

ska bl.a. pröva frågor om skiljande från anställning när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd. Därutöver införs en reglering av avgångsåldern för ordinarie domare.

Förslagen innebär också att Justitiekanslern inte längre ska utöva tillsyn över domstolsväsendet. Dessutom införs regler om de högsta domstolarnas möjligheter att sammanträda i särskild sammansättning. Den nya lagen och övriga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 april 2027. Bestämmelserna om förordnande av ledamöter i Domstolsstyrelsens styrelse, Domarnämnden och Domaransvarsnämnden föreslås dock träda i kraft redan den 14 januari 2027.

Vänsterpartiets ställningstagande

Vänsterpartiet står bakom regeringens förslag förutom på en punkt. Enligt förslaget ska det arbetsrättsliga regelverket för avskedande, lagen om anställningsskydd (LAS), inte längre tillämpas när en ordinarie domare skiljs från sin anställning på grund av olämplighet. I stället införs särskilda regler i den nya lagen som är anpassade till domarnas särskilda ställning och oberoende. Den nya myndigheten Domaransvarsnämnden föreslås besluta i frågor som rör skiljande från anställning, avstängning, innehållande av lön och andra anställningsförmåner under avstängning, läkarundersökning, disciplinansvar och åtalsanmälan när det gäller andra ordinarie domare än justitieråd. Det införs också en hänvisning till bestämmelsen i regeringsformen där det framgår under vilka förutsättningar en ordinarie domare får skiljas från anställningen på grund av olämplighet. Syftet är att skapa ett tydligare och mer ändamålsenligt regelverk för hanteringen av frågor som rör ordinarie domares anställning och ansvar.

Förslaget om att inrätta ett oberoende organ för prövningen av vissa frågor om ordinarie domares rättsställning innebär enligt utredningen SOU 2025:56 att ordinarie domare inte längre bör omfattas av det arbetsrättsliga regelverket om avskedande i LAS. Avskedande är att anse som en ensidig rättshandling från arbetsgivarens sida och regelverket i LAS är utformat utifrån detta. Av det skälet lämpar sig LAS inte längre för prövningen av frågor om skiljande av ordinarie domare från anställning på grund av olämplighet. Med en prövning i ett oberoende organ vars beslut kan överklagas till allmän domstol, passar det arbetsrättsliga regelverket mindre väl. Enligt utredningen skulle det i och för sig vara möjligt att införa en bestämmelse med innebörden att vad som är föreskrivet om arbetsgivare i LAS i vissa fall ska tillämpas också på

Domaransvarsnämnden. Men utifrån 2020 års grundlagskommittés ställningstagande (SOU 2023:12), att ansvarsfrågorna inte längre bör ses som en angelägenhet mellan arbetsgivaren och arbetstagaren, framstår inte en sådan ordning enligt utredningen som ett lämpligt alternativ (s. 132, prop. 2025/26:286).

Reglerna för ordinarie domares anställningar finns i lagen om fullmaktsanställning (LFA). Den lagen gäller vissa statligt anställda som har ett särskilt starkt anställningsskydd, däribland ordinarie domare. En fullmaktsanställd kan bara skiljas från sin anställning på de grunder som anges i lagen. LFA innehåller bl.a. regler om när en anställd måste lämna sin anställning på grund av uppnådd pensionsålder eller att arbetsförmågan har förlorats varaktigt, exempelvis till följd av sjukdom. När det gäller att skilja en ordinarie domare från anställningen på grund av olämplighet hänvisar LFA till reglerna om avskedande i lagen om anställningsskydd (LAS). Enligt LAS får en arbetstagare avskedas om han eller hon grovt har åsidosatt sina skyldigheter mot arbetsgivaren. För ordinarie domare gäller dock dessutom de särskilda bestämmelserna i regeringsformen om när en domare får skiljas från sin anställning. LAS innehåller också flera processuella skyddsregler. Det finns exempelvis tidsgränser för när arbetsgivaren måste agera efter att ha fått kännedom om misskötsamhet, krav på att arbetstagaren och i vissa fall den fackliga organisationen ska underrättas, rätt till överläggning innan beslut fattas samt möjlighet att få skadestånd om reglerna inte följs.

Remissinstansernas kritik

Flera remissinstanser avstyrker förslaget att det arbetsrättsliga regelverket för avskedande inte längre ska tillämpas vid skiljande av ordinarie domare från anställning. Bland dem finns Arbetsgivarverket, Arbetsdomstolen, Fackförbundet ST och Tjänstemännens centralorganisation (TCO), som anser att den nuvarande ordningen fungerar väl och att det saknas tillräckliga skäl för en förändring. Enligt dessa remissinstanser riskerar förslaget att få flera negativa konsekvenser, bl.a. genom att arbetsgivarens inflytande minskar samtidigt som domarnas arbetsrättsliga skydd försvagas. Liknande synpunkter framförs även av bland andra Landsorganisationen i Sverige (LO), Högsta förvaltningsdomstolen, Förvaltningsrätten i Linköping och Svea hovrätt. Arbetsdomstolen föreslår i sitt remissyttrande att prövningen även fortsättningsvis ska vara kvar hos Arbetsdomstolen, men att domstolens sammansättning skulle kunna vara en annan än den nuvarande då dessa mål prövas.

Flera remissinstanser betonar också vikten av att upprätthålla en balans mellan domarnas konstitutionella ställning och deras arbetsrättsliga skydd. Stockholms tingsrätt

framhåller särskilt att en sådan balans är nödvändig för att säkerställa att domarnas ställning inte försvagas. Statens ansvarsnämnd och Svenska Juristkommissionen vänder sig dessutom mot förslaget att rätten till skadestånd enligt lagen om LAS ska tas bort.

Akavia och Saco-S Domstol lyfter fram att ordinarie domare även fortsättningsvis måste ha ett ändamålsenligt arbetsrättsligt skydd och ett reellt arbetstagarinflytande. De menar att förslagen försämrar domarnas arbetsrättsliga ställning genom att begränsa möjligheterna till fackligt stöd och överläggningar samt genom förändringar av preskriptionsregler och rätten till skadestånd. De ifrågasätter också hur förslagen förhåller sig till Sveriges internationella åtaganden enligt Internationella arbetsorganisationens (ILO) konventioner. Även Svenska ILO-kommittén uttrycker tveksamhet och ställer frågan om den föreslagna särskilda prövningsordningen är förenlig med flera ILO-konventioner, däribland konventionerna om kollektiva förhandlingar, föreningsfrihet, skydd för organisationsrätten samt uppsägning av anställningsavtal på arbetsgivarens initiativ.

När det gäller rättssäkerhetsaspekter lyfter flera remissinstanser frågan om preskription. Hovrätten över Skåne och Blekinge föreslår att den praxis som Justitieombudsmannen tillämpar, nämligen att normalt inte pröva förhållanden som ligger mer än två år tillbaka i tiden om det inte finns särskilda skäl, bör lagfästas. Sveriges advokatsamfund anser på liknande grunder att det bör finnas en yttersta tidsgräns som leder till preskription. Statens ansvarsnämnd varnar för att avsaknaden av en sådan regel kan minska incitamenten till skyndsam handläggning, medan Akavia och Saco-S Domstol framhåller risken för att äldre uppgifter om misskötsamhet kan användas som påtryckningsmedel mot ordinarie domare.

Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas farhågor. Vi är därför inte beredda att stå bakom regeringens förslag i denna del.

Regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att det arbetsrättsliga regelverket för avskedande även fortsättningsvis ska tillämpas vid skiljande av ordinarie domare från anställning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Nooshi Dadgostar (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Nadja Awad (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Agnes Hultén (V)

David Höglund Velasquez (V)

Tobias Smedberg (V)